

**RAQAMLI AVLOD BOLALARI: GADJETLAR BOLANING RIVOJLANISHIGA
YORDAM BERADIMI YOKI TO'SQINLIK QILADIMI****Biytorayeva Chinora Quvonchbek qizi**

University of business and science universiteti.

chinorabiyturayeva08@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.22751427>

Annotatsiya. Bugungi kunda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'zining ijobiy samaradorligini ko'rsatmoqda. Shu boisdan ushbu maqolada raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi haqida fikr mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim texnologiyalari, PowerPoint, kompyuter dasturlari, nutqni rivojlantirish, multimedia taqdimoti, ta'lim faoliyati.

Аннотация. Сегодня использование цифровых образовательных технологий демонстрирует свою положительную эффективность. Поэтому в данной статье рассматривается методология развития речевых компетенций детей дошкольного возраста с помощью цифровых образовательных технологий.

Ключевые слова: Цифровые образовательные технологии, PowerPoint, компьютерные программы, развитие речи, мультимедийная презентация, образовательные мероприятия.

Abstract. Today, the use of digital educational technologies is showing its positive effectiveness. Therefore, this article discusses the methodology for developing speech competencies of preschool children through the use of digital educational technologies.

Keywords: Digital educational technologies, PowerPoint, computer programs, speech development, multimedia presentation, educational activities.

KIRISH. Ushbu mavzuning dolzarbligi hozirgi vaqtda maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni shakllantirish masalalari keng muhokama qilinayotganligi bilan bog'liq. Maktabgacha ta'limning Davlat ta'lim standarti (DTS) nutqni rivojlantirishni yo'nalishlardan biri sifatida ajratib turadi, uning asosiy vazifasi maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning grammatik, leksik, tovushli va izchil tomonlarini shakllantirishdir, bu esa o'z navbatida savodxonlik uchun zarur shartlardir.

ASOSIY QISM. So'nggi yillarda gadgetlarning bolalarda autizm rivojlanishiga ta'siri mavzusi eng ko'p muhokama qilinadiganlardan biriga aylandi. Ota-onalar xavotirda: telefon, planshet va kompyuterlardan tez-tez foydalanish RAS alomatlarining paydo bo'lishi yoki kuchayishiga sabab bo'ladimi? Savol ayniqsa 2025 yilda dolzarb, chunki raqamli texnologiyalar hatto eng kichik bolalar hayotiga ham chuqur kirib keldi. Nutqning turli tomonlarini shakllantirishdan tashqari, maktabgacha ta'limning Davlat ta'lim standarti kitob madaniyati, bolalar adabiyoti bilan tanishishni belgilaydi. Nutqni o'zlashtirishning sezgir davri maktabgacha yoshdir, chunki bu yoshda nutqning barcha turlari shakllanadi, bu bolalarning keyingi aqliy va axloqiy rivojlanishiga ta'sir qiladi.

Davlat ta'lim to'g'risidaga qonuniga muvofiq hozirgi vaqtda ta'lim muassasalarida innovatsion jarayonlar faol rivojlanmoqda, ta'lim sohasidagi yangilangan normalar o'qituvchilar uchun kasbiy darajasini muntazam ravishda oshirish, kasbiy kompetentsiyaning o'sishini loyihalash zarurligiga olib keladi.

Bunday ishlarning asosi normativ hujjatlarni tahlil qilish muammoni aniqlashga imkon berdi: raqamlashtirishga bag'ishlangan ta'lim sohasidagi talablar va huquqiy normalarga qaramay, biz maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlarini raqamli ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirishga tayyorlash bo'yicha ishlarni topmadik, ammo bugungi kunda qarama-qarshiliklar mavjud:

- ta'lim muassasalarining ortib borayotgan talablari va maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlarining bilim, ko'nikma va malakalarining yetishmasligi o'rtasida;
- maktabgacha ta'lim muassasasining ob'ektiv imkoniyatlari va ta'limni axborotlashtirishga bag'ishlangan savolni ishlab chiqishda davom etayotgan yondashuvlar o'rtasida.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishga nazariy yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish qonuniyatlari g'oyasiga asoslanadi.

Ushbu yondashuvning asosini L. S. Vygotskiy, D. B. Elkonin, A. M. Shahnarovichning qarashlari tashkil etdi. Raqamli ta'lim texnologiyalarini amalga oshirishning nazariy asoslari T. V. Zinoviyev, O. Filatov asarlarida ko'rib chiqiladi. Asosiy muammolar A. I. Rakitov, E. Toffler, M. Kastels asarlarida o'rganilgan¹. O'qituvchi uchun ta'lim faoliyatida Raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalanish birinchi navbatda quyidagilarga qaratilgan:

- raqamli dizayn formati, ya'ni taqvim-tematik va uzoq muddatli rejalar, maktabgacha yoshdagi nutqni shakllantirish uchun nutq materialini loyihalash;
- maktab yoshidagi bolalar nutqini rivojlantirish uchun didaktik va tanlangan qo'llanmalarni ishlab chiqish bo'yicha uslubiy ishlar;
- rivojlanish muhiti (didaktik, syujet-rol va boshqalar) va loyihalarni amalga oshirish.

Maktabgacha ta'lim muassasasi (maktabgacha ta'lim muassasasi) sharoitida bolalarning nutqini rivojlantirish darslarida ishlatiladigan raqamli ta'lim texnologiyalarni multimedia taqdimotlari, dasturiy mahsulotlar ishlatiladigan texnologiyalar deb ta'riflash mumkin.

Ushbu maqolada biz "multimedia taqdimoti" tushunchasini ko'rib chiqamiz, bu o'qituvchiga video segmentlar va ko'rinishlardan foydalangan holda ta'lim faoliyatini tashkil etishga imkon beradi, kompyuter dasturiy mahsulotlari ta'lim faoliyati mavzularini vizual ravishda namoyish etishga yordam beradi. Ta'lim faoliyatida bolalarning nutqini rivojlantirishda raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalanganda bolalar tanasining quyidagi fiziologik va morfologik xususiyatlarini hisobga olish kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tez charchash va mushak-suyak tizimining nisbatan zaifligi tufayli uzoq muddatli mushaklarning kuchlanishiga qodir emasligi bilan ajralib turadi. Shunday qilib, raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim faoliyatida bolalarning nutqini rivojlantirishni tashkil qilishda maktabgacha ta'lim tashkilotiga kiritilgan o'zgarishlar bilan tavsiflangan gigiyena talablarini hisobga olish kerak. Raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalangan holda maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishni tashkil qilishda ushbu yoshdagi bolalarga xos bo'lgan psixologik nuanslarni ham hisobga olish kerak, jismoniy kuch ishlatishni targ'ib qiluvchi dasturiy mahsulotlardan foydalanishga yo'l qo'yilmasligi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish uchun raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim faoliyati ikki turga bo'linadi: multimedia va kompyuter sinfidan foydalangan holda.

Multimedia yordamida maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha ta'lim faoliyati bitta kompyuter (noutbuk), multimedia ekrani va proektor mavjudligini aniqlaydi.

Microsoft Office PowerPoint dasturi sizga raqamli axborot mahsulotlarini yaratishga imkon beradi. Raqamli ta'lim texnologiyalari orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha o'quv faoliyati kompyuter o'yinlaridan (o'quv, diagnostika, rivojlanish) foydalanishdan iborat. Raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim faoliyatida bolalarning nutqini rivojlantirish uchun asosan o'quv o'yinlari qo'llaniladi, shuning uchun rivojlanayotgan dasturiy mahsulotlarga qo'yiladigan asosiy talablarni tavsiflash kerak, ya'ni:

- bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish kerak;

- amaldagi o'yinlar bolalarning yoshiga mos kelishi kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha o'quv dasturlarini tayyorgarlik qismida qo'llash bolani faol faoliyatga jalb qilishni o'z ichiga oladi: tanlovlar, kuzatuvlar, o'yin muhiti, kompyuter o'yiniga tayyorgarlik ko'rish uchun suhbatlar.

Asosiy qism to'g'ridan-to'g'ri kompyuter bilan mustaqil ishlashga qaratilgan bo'lib, maktabgacha yoshdagi bola har bir kalitning maqsadini, algoritim yordamida dasturiy mahsulotni boshqarish usullarini (diagramma kartasi) allaqachon bilishini anglatadi. Yakuniy qism natijalarni sarhisob qilishga, ko'zning kuchlanishini yengillashtiradigan mashqlarga (jismoniy mashqlar) qaratilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda nutqni rivojlantirish bo'yicha ta'lim faoliyatini hisobga olgan holda, biz A. M. Borodichning asosiy vazifalarini ta'kidlaydigan ishlariga tayanamiz:

- Lug'atni rivojlantirish.
- Nutqning grammatik tomonini shakllantirish.
- Nutqning ovozli madaniyatini tarbiyalash.
- Og'zaki (dialogik) nutqni shakllantirish.
- Hikoya qilishni o'rganish (monologik nutq).
- Badiiy adabiyot bilan tanishish.
- Bolalarni savodxonlikka tayyorlash.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ushbu vazifalar bolalar bog'chasining barcha yosh guruhlarida hal qilinadi va bolalarning yosh imkoniyatlariga bog'liq bo'lgan aniq tarkib har bir bola uchun alohida hal qilinadi.

Yuqoridagi vazifalar asosida biz o'qituvchining raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha o'quv faoliyatidagi maqsadlarini shakllantirdik, shuningdek amalga oshirilayotgan dasturga muvofiq bolalar bog'chasi tomonidan taklif qilingan haftaning mavzulariga taqsimlanadigan bolalar faoliyatining mazmuni va turlarini ko'rib chiqdik.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish bo'yicha ishlarni tashkil qilishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bolalarga taklif qilingan mavzularga muvofiq tushunchalarni o'zlashtirishga, faol va passiv lug'atni to'ldirishga, yozish va o'qishni o'zlashtirishga imkon beradi va bolalar faoliyatining ishlab chiqilgan mazmuni va turlari maktabgacha ta'lim muassasasi o'qituvchilariga raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda taqvim va tematik rejalashtirishni amalga oshirishga imkon beradi.

Xulosa: Shunday qilib, to'g'ri tashkil etilgan ta'lim faoliyati maktabgacha yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirishga imkon beradi va shu bilan maktabgacha ta'limning Davlat ta'lim standartini amalga oshiradi.

Xulosa.

So'nggi yillardagi tadqiqotlar

2020–2025 yillarda o'tkazilgan zamonaviy tadqiqotlarning aksariyati bir fikrda: gadjetlar autizmga sabab bo'lmaydi, lekin ularni ortiqcha ishlatish miyaning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. AQSh va Yevropa olimlari ekran qarshisida kuniga 5–6 soatdan ortiq vaqt o'tkazadigan bolalarda quyidagi holatlar tez-tez kuzatilishini ta'kidlaydi:

- diqqatni jamlash qobiliyatining pasayishi;
- ko'z bilan aloqa o'rnatishda qiyinchiliklar;
- ijtimoiy ko'nikmalar kechikishi.

Ko'plab ota-onalar RASning ilk belgilari bolada planshet yoki smartfonni faol ishlata boshlagan davrga to'g'ri keladi deb o'ylashadi. Aslida esa simptomlar shunchaki yaqqol ko'rini boshlaydi, chunki bola jonli muloqotni kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бородич А. М. Методика развития речи детей. М.: Просвещение, 1981. 256 с.
2. Машурян И. С. Информатизация как основополагающий фактор развития общества // Молодой ученый. 2012. №8. С. 270–273 [Электронный ресурс]. URL: <https://moluch.ru/archive/43/5256> (дата обращения: 10.12.2018).a